

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

ПЛУТОК Олена Вікторівна

УДК 378.017.4:331.102.31

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ
ДО ПРОЕКТНО-ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ УЧНІВ
ОСНОВНОЇ ШКОЛИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Чернігів – 2010

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Отич Олена Миколаївна,
Інститут педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України,
завідувач відділу педагогічної
естетики та етики.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Тименко Володимир Петрович,
апарат Президії НАПН України,
учений секретар;

кандидат педагогічних наук, доцент
Вдовенко Ігор Станіславович,
Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т. Г. Шевченка,
доцент кафедри професійної освіти та
безпеки життєдіяльності.

Захист відбудеться 1 листопада 2010 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 79.053.02 в Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т.Г. Шевченка, 14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, 14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53.

Автореферат розісланий 1 жовтня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради



В.О. Дідух

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Пріоритетним напрямом державної освітньої політики України є створення умов для творчого розвитку та вільної самореалізації кожного громадянина нашої держави. У зв'язку з цим перед сучасними загальноосвітніми навчальними закладами постає важливе завдання підготовки учнів до життя в динамічному постіндустріальному суспільстві, яке формує соціальне замовлення на них не лише як носіїв певного обсягу визначених освітньою програмою знань, а й як компетентних, конкурентноспроможних фахівців, здатних творчо проектувати свою діяльність та її результати в будь-якій професійній сфері.

Відображенням державної політики у галузі освіти є закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Державна програма «Вчитель», Державні освітні стандарти та інші законодавчі й нормативні освітні документи.

Метою впровадження Державного стандарту до змісту освітньої галузі «Технологія» є забезпечення ефективності творчого розвитку особистості учнів у трудовій діяльності шляхом широкого залучення їх до процесу проектування виробів та послуг, від їх творчого задуму – до втілення його у високохудожній формі.

Значний потенціал щодо реалізації цього завдання закладено у проектно-художній творчості, яка інтегрує у собі художню й технічну складові і сприяє освоєнню дійсності на засадах поєднання доцільності, гармонії та краси. Залучення до неї учнів основної школи відкриває значні можливості для вдосконалення їхніх творчих здібностей, проектно-технологічних і художньо-творчих умінь, естетичних смаків тощо, завдяки чому реалізується державна політика України щодо зміцнення інтелектуального й духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки і техніки, збереження і примноження національної культурної спадщини.

Провідна роль у реалізації педагогічних можливостей, закладених у проектно-художній творчості, належить вчителю трудового навчання, який має виступати організатором, керівником і фасилітатором її здійснення. У зв'язку з цим важливим аспектом професійної підготовки студентів технологічних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів є формування в них готовності до організації процесу проектно-художньої творчості учнів основної школи.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлюється тим, що у змісті сучасної трудової підготовки школярів, що базується на проектно-технологічній основі, недостатньою мірою використовується потужний навчально-виховний та творчо-розвивальний потенціал проектно-художньої творчості. Аналіз сучасної практики професійної підготовки студентів технологічних факультетів ВНЗ також засвідчує, що вона до цього часу спрямовується переважно на формування у них готовності до реалізації суто

технічних аспектів творчості у трудовому навчанні, а підготовці їх до проектно-художньої творчості учнів не надається достатньої уваги.

З метою подолання цих негативних тенденцій у ході дисертаційного дослідження було вивчено праці з філософії творчості (Г.С. Батищев, М.О. Бердяєв, І.А. Зязюн, М.С. Каган, К.М. Кантор, П.Ф. Кравчук, В.Г. Кремень, Б.В. Новиков, Г.С. Сковорода, О.Г. Спиркін, І.Я. Франко, А.Т. Шумилін та інші); художньої творчості (В.Р. Аронов, Є.С. Громов, Л.Н. Каган, М.С. Каган, Л.І. Новикова, С.С. Гольдентріхт та інші); *психології творчості* (Л.С. Виготський, Н.С. Лейтес, О.І. Кульчицька, А. Маслоу, В.О. Моляко, К.К. Платонов, Я.О. Пономарьов, В.В. Рибалка, К. Роджерс, Н. Роджерс, С.Л. Рубінштейн та інші); педагогіки творчості та теорії педагогічної майстерності (В.І. Андреев, І.А. Зязюн, В.А. Кан-Калик, О.Н. Лук, О.М. Отич, В.С. Шубинський та інші).

Розробляючи проблеми проектно-технологічного навчання учнів, ми спиралися на праці П.П. Блонського, В.В. Гузєєва, Д. Дьюї, В.В. Ігнатєвої, Е.Г. Каганової, У.Х. Кілпатрика, О.М. Коберника, Е. Колінгса, Н.К. Крупської, Н.В. Матяш, Н.Ю. Пахомової, М.М. Пістрака, Є.С. Полат, В.К. Сидоренка, В.Д. Симоненка, І.Д. Чечель, С.Т. Шацького, В.Н. Шульгіна, С.М. Ящука та інших педагогів і психологів.

У процесі організації творчого навчання учнів було опрацьовано наукові розробки видатних педагогів минулого й сучасності: О.В. Духновича, Я.А. Коменського, А.С. Макаренка, Ж.Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, Л.М. Толстого, К.Д. Ушинського, Г.С. Сковороди, В.О. Сухомлинського, Ш.О. Амонашвілі, В.А. Андреева, І.П. Волкова та інших.

Науковий аналіз робіт цих та інших авторів свідчить, що попри значну увагу вчених до різних аспектів проектно-художньої творчості та дослідження її навчально-виховних можливостей, до цього часу залишається недостатньо розробленою проблема підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації цієї діяльності в основній школі.

Необхідність розв'язання означеної проблеми зумовлюється також суперечностями:

- між потребами суспільства у творчих, ініціативних, гармонійно розвинених особистостях, здатних до активної творчої діяльності й відсутністю цілісної системи їх підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах України;

- між педагогічною ефективністю проектно-технологічного підходу до трудової підготовки школярів і низьким рівнем готовності майбутнього вчителя трудового навчання до його реалізації;

- між значним обсягом наукових знань і накопиченого педагогічного досвіду проектно-художньої творчості й недостатнім їх використанням у професійній підготовці майбутнього вчителя трудового навчання.

Необхідність подолання означених суперечностей, актуальність та недостатня теоретична і практична розробленість проблеми підготовки

студентів технологічних факультетів ВНЗ до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Підготовка майбутнього вчителя трудового навчання до проектно-художньої творчості учнів основної школи».*

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Наукове дослідження увійшло до тематики наукових досліджень Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (до 20 лютого 2007 року – Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України) як складова теми «Творчий розвиток особистості засобами мистецтва в системі професійної освіти» (РК № 014U 010513), напрям 4 – «Неперервна освіта» та наукового дослідження колективу кафедри загальнотехнічних дисциплін та креслення Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка «Вдосконалення навчально-матеріальної бази, методики викладання дисциплін машинознавства і спеціальних дисциплін у середній та вищій школі».

Тема дисертації затверджена вченою радою Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України 22 вересня 2005 року, протокол № 10 та погоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні 29 листопада 2005 року, протокол № 9.

Мета і завдання дослідження:

Мета дослідження: науково обґрунтувати зміст, форми і методи професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи.

Мета дослідження була реалізована у ході вирішення наступних завдань:

- 1) визначення сутності поняття «проектно-художня творчість»;
- 2) виявлення навчально-виховного потенціалу проектно-художньої творчості та її сутнісних ознак в учнів основної школи;
- 3) педагогічна діагностика стану та рівнів готовності майбутніх учителів трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи;
- 4) обґрунтування змісту і структури підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи;
- 5) розробка та експериментальна перевірка моделі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутнього вчителя трудового навчання.

Предмет дослідження: зміст, форми і методи підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи.

Методи дослідження:

- *теоретичні*: науковий аналіз філософської, психологічної й педагогічної літератури з проблеми дослідження; порівняння, систематизація, аналогія, узагальнення, синтез теоретичного матеріалу, моделювання процесу підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи, прогнозування – з метою визначення сутності, змісту, особливостей та організації підготовки студентів технологічних факультетів до організації проектно-художньої творчості учнів;

- *емпіричні*: діагностичні (бесіди, опитування, педагогічне спостереження, тестування, самооцінювання, метод експертних оцінок, аналіз продуктів творчої діяльності студентів), констатувальний та формувальний експеримент – з метою з'ясування стану та рівнів підготовленості майбутніх учителів трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів;

- *методи математичної статистики* – з метою забезпечення об'єктивності оцінки результатів експериментального педагогічного дослідження.

Експериментальна база. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, Слов'янського державного педагогічного університету, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Експериментом було охоплено 416 студентів технологічних факультетів названих навчальних закладів.

Наукова новизна одержаних результатів:

вперше: визначено проектно-художню творчість як діяльність, що характеризується активністю, спрямованою на проектування, конструювання і виготовлення художніх виробів, які мають об'єктивну чи суб'єктивну новизну, задовольняють утилітарно-естетичні потреби особистості та за змістом і формою відповідають вимогам художньої культури свого часу; розроблено модель підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи;

уточнено сутнісні ознаки проектно-художньої творчості учнів основної школи; структуру підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи;

подальшого розвитку набули зміст, форми і методи підготовки студентів технологічних факультетів до організації проектно-художньої творчості учнів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та впровадженні у процес професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання спецкурсу «Основи проектно-художньої творчості учнів основної школи» та його методичного забезпечення, спрямованого на формування готовності студентів до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи.

Результати дисертаційного дослідження *впроваджено* в практику роботи вищих навчальних закладів: Слов'янського державного педагогічного університету (довідка № 68-10-10а від 20 січня 2010 року), Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (довідка № 04-11/901 від 01 вересня 2010 року), Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 2085 від 28 вересня 2010 року), Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди (довідка № 813 від 30 вересня 2010 року).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення й результати дослідження доповідалися на: науково-практичному семінарі Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України «Методологічні засади мистецької освіти» (2004 р.); науково-методологічних семінарах Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України «Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти» (2005, 2007), звітних наукових конференціях Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України «Ціннісні орієнтири педагогічної освіти і освіти дорослих на початку XXI століття» (2009), «Педагогічна майстерність у вимірах сучасних технологій учіння і виховання» (2010); науково-методичних семінарах кафедри загальнотехнічних дисциплін та креслення Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010) та у ході виступів на *науково-практичних конференціях*:

міжнародних: «Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: теоретичні та методичні засади» (Суми, 30 червня – 2 липня 2004); «Професійно-мистецька школа у системі національної освіти» (Київ – Мала Білозерка Запорізької області, 1-3 жовтня 2008); VI та VII Педагогічно-мистецьких читаннях пам'яті професора О. П. Рудницької (Київ, 2009, 2010);

всеукраїнських: II, IV та V Мистецько-педагогічних читаннях пам'яті професора О. П. Рудницької (Київ, 2004, 2006, 2007); «Теоретичні та методичні засади підготовки вчителів мистецьких дисциплін в системі національної освіти України: регіональний аспект» (Бердянськ – Київ, 16-18 вересня 2010).

Публікації. Основний зміст і результати дослідження висвітлені у 16 публікаціях, з них 10 статей у провідних вітчизняних педагогічних фахових виданнях, затверджених ВАК України; 6 тез у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків (на 24 сторінках) і списку використаних джерел (274 найменування). Загальний обсяг дисертації становить 222 сторінки друкованого тексту, з яких 175 сторінок основного тексту. Робота містить 3 рисунки, 15 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено мету та завдання дослідження, об'єкт, предмет, методи науково-дослідної роботи, висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дисертаційної роботи.

У першому розділі «**Теоретичні основи підготовки майбутніх учителів до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи**» проаналізовано філософські, психологічні та педагогічні підходи до визначення сутності творчості. На основі наукового аналізу змісту та різновидів творчості (художньої, технічної, проектної) обґрунтовано інтеграційний характер проектно-художньої творчості як синтезу мистецтва і технічної творчості.

Теоретичний аналіз проблеми дослідження дозволив з'ясувати, що художнє проектування, зародившись як метод художньої творчості в надрах мистецтва, з поступовим розвитком виробництва, набуло ознак своєї творчої діяльності й інтегрувалося з технічним проектуванням, створивши особливий вид творчості – проектно-художню.

Узагальнення наукових підходів до розуміння сутності і змісту проектно-художньої творчості дозволило визначити її як діяльність, що характеризується активністю, спрямованою на проектування, конструювання та виготовлення художніх виробів, які мають об'єктивну чи суб'єктивну новизну, задовольняють утилітарно-естетичні потреби особистості та за змістом і формою відповідають вимогам художньої культури свого часу.

У структурі проектно-художньої творчості виокремлено такі компоненти: мета, завдання, засоби, процес, методи, функції, результат.

Аналіз наукових праць психологів (Б.Г. Ананьєва, Л.С. Виготського, П.Я. Гальперіна, В.В. Давидова, О.М. Леонтьєва, Я.О. Пономарьова, С.Л. Рубінштейна та інших) дозволив установити, що психологічний процес творчості протікає однаково як у різних її видах, так і в різних суб'єктів творчості. У педагогічних цілях важливим є визначення таких якостей особистості, які формуються на різних етапах творчості:

- відчуття новизни, чутливість до суперечностей, критичність, схильність до творчого сумніву, здатність відчувати внутрішню боротьбу, інформаційний голод;

- інтуїція, творча уява, почуття прекрасного, гострота розуму, здатність до аналогії, оригінальність (нестандартність) мислення, сміливість, емоційна чутливість;

- самокритичність, наполегливість у доведенні справи до кінця, здатність користуватися різноманітними формами обґрунтування цінності

результатів творчості, глибина знань і умінь для втілення нового в духовні й матеріальні форми.

Вивчення психологічних праць з проблеми творчості дозволило виявити психологічні, вікові та індивідуальні особливості учнів основної школи, що позначаються на характері та змісті їхньої проектно-художньої творчості.

Важливою сутнісною ознакою проектно-художньої творчості учнів основної школи є суб'єктивність її новизни, що створює підґрунтя для використання її в якості педагогічної технології активізації пізнавальної діяльності, розвитку креативності й формування особистісних і творчих якостей школярів. Для педагогіки є суттєвим розуміння проектно-художньої творчості учнів основної школи як такого процесу засвоєння ними в умовах шкільного навчання матеріальних і духовних цінностей, накопичених людством, у ході якого відбувається формування в них якостей творця.

На основі аналізу підходів учених до визначення базових понять: «професійна підготовка», «професійно-педагогічна підготовка», «загальнопедагогічна підготовка», «фахова підготовка» – визначено сутність підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до проектно-художньої творчості учнів основної школи як складової його професійно-педагогічної і фахової підготовки, що являє собою процес засвоєння ним відповідної суми знань, умінь та формування в нього особистісних якостей, які сприяють ефективній організації ним проектно-художньої творчості учнів основної школи.

Узагальнення результатів аналізу підходів учених до визначення структури професійної підготовки вчителя з урахуванням особливостей його професійної діяльності щодо організації проектно-художньої творчості учнів основної школи дозволило виокремити у структурі означеної підготовки наступні компоненти: особистісно-мотиваційний, теоретичний і практичний, що реалізуються у психолого-педагогічному, художньо-естетичному, проектно-технічному, конструктивному, організаційному й комунікативному аспектах цієї діяльності.

У другому розділі **«Педагогічна діагностика підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи»** викладено хід та результати констатувального експерименту з визначення стану та рівнів підготовленості студентів технологічних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи.

На основі аналізу навчальних планів і програм професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання, змісту навчальних тем, навчально-наукової та навчально-методичної літератури встановлено, що:

- підготовка майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи не набула належного

відображення в навчальних планах і програмах професійної підготовки студентів технологічних факультетів;

- цілі, завдання, тематичний зміст програм дисциплін, що забезпечують професійну підготовку майбутнього вчителя трудового навчання, змістовно не узгоджені між собою, не простежується спрямованість їх змісту на формування готовності майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи;

- підготовка майбутнього вчителя трудового навчання до проектно-художньої творчості учнів основної школи не набула систематичного характеру, проводиться епізодично без певної послідовності і не в повному обсязі.

Науковий аналіз літературних джерел з проблеми готовності майбутнього вчителя до різних видів професійної діяльності дав можливість визначити готовність майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи як інтегративне особистісне утворення, що реалізується у його бажанні та здатності цілеспрямовувати, організовувати, координувати, коригувати й оцінювати проектно-художню творчість учнів основної школи, визначаючи це за важливе завдання своєї професійної діяльності.

Компонентами означеної готовності визначено: мотиваційний, інформаційний, операційний.

Мотиваційний компонент характеризується стійкою професійно-педагогічною спрямованістю та наявністю в майбутнього вчителя сталого інтересу до проектно-художньої творчості учнів основної школи, усвідомленням її значення як засобу формування і творчого розвитку їхньої особистості, в орієнтації на досягнення високих результатів в організації проектно-художньої творчості учнів.

Інформаційний компонент готовності майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи визначається системою інтеріоризованих знань щодо сутності та цінності проектно-художньої творчості учнів, особливостей педагогічної діяльності з її організації на основі засвоєння системи психолого-педагогічних знань та спеціальних знань з проектно-художньої творчості.

Операційний компонент готовності визначається володінням майбутнім учителем трудового навчання уміннями використовувати необхідні способи і прийоми професійної діяльності для визначення мети, змісту, засобів, стратегій, прийняття рішень, прогнозування, контролю і коригування проектно-художньої творчості учнів.

Відповідно до компонентів готовності майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи було визначено критерії їх діагностики (мотиваційний, інформаційний, операційний) та їх показники (табл. 1).

Критерії та показники готовності майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи

Мотиваційний	Інформаційний	Операційний
<p>інтерес до проектно-художньої творчості; сприймання цілей проектно-художньої творчості учнів основної школи як засобу розвитку їх творчих можливостей; потреба в організації проектно-художньої творчості учнів основної школи; спрямованість на досягнення високих успіхів в організації проектно-художньої творчості учнів основної школи; прагнення підвищувати свій рівень підготовки до організації проектно-художньої творчості учнів</p>	<p><i>знання:</i> основних понять проектно-художньої творчості; особливостей та сутнісних ознак проектно-художньої творчості учнів основної школи; основних вимог до об'єктів проектування; методів художнього проектування; критеріїв оцінювання продуктів художнього проектування; основних функцій, змісту, форм та методів організації проектно-художньої творчості учнів основної школи</p>	<p><i>уміння:</i> виконувати художньо-творчі проекти; визначати цілі, завдання, зміст проектно-художньої творчості учнів; планувати роботу з організації проектно-художньої творчості учнів; використовувати методи та засоби активізації творчої діяльності учнів; спілкуватися і створювати атмосферу творчості; організовувати, координувати, коригувати проектно-художню діяльність учнів; оцінювати продукти їхньої проектно-художньої творчості</p>

На основі розроблених критеріїв і показників було проведено педагогічну діагностику рівнів готовності студентів технологічних факультетів до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи. В експерименті взяли участь 324 студенти випускних курсів Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, Глухівського національного університету імені Олександра Довженка, Переяслав-Хмельницького педагогічного університету імені Григорія Сковороди, Слов'янського державного педагогічного університету.

Проведене констатувальне дослідження дозволило діагностувати чотири рівні готовності студентів технологічних факультетів до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи (табл. 2).

Результати констатувального експерименту

Критерії	Рівні готовності									
	Низький		Середній		Достатній		Високий		Всього	
	Кіль- кість	%	Кіль- кість	%	Кіль- кість	%	Кіль- кість	%	Кіль- кість	%
Мотиваційний	140	43	120	37	39	12	25	8	324	100
Інформаційний	156	48	123	38	25	8	20	6	324	100
Операційний	181	56	104	32	23	7	16	5	324	100
Загальна готовність	159	49	116	36	29	9	20	6	324	100

Результати констатувального експерименту засвідчили перевагу низького (49 %) та середнього (36 %) рівнів готовності студентів до проектно-художньої творчості учнів основної школи. Низькі показники достатнього (9 %) та високого рівнів (6 %) досліджуваної готовності зумовили необхідність удосконалення роботи вищих навчальних закладів з підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів.

Третій розділ «**Експериментальна робота з підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи**» присвячений розробці та експериментальній перевірці моделі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи.

Основним методом експериментального дослідження було обрано метод моделювання. На основі системного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів нами було створено модель підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи.

Розроблена модель являє собою організовану й структуровану єдність змісту, форм (лекції, практичні заняття, самостійна робота студентів, педагогічна практика, науково-дослідна робота студентів, позанавчальна культурно-мистецька діяльність) і методів (проектування, проблемного викладу матеріалу, аналізу конкретних ситуацій, тренінгу, ігрового) навчання студентів. Модель побудована на принципах системності, демократизації, гуманізації, оптимізації, індивідуалізації, професійно-творчого спрямування та підпорядковується меті формування готовності майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи.

Функціонування моделі передбачає поетапне формування готовності майбутнього вчителя трудового навчання до проектно-художньої творчості учнів основної школи: перший етап – ціле-мотиваційний; другий етап – когнітивно-операційний.

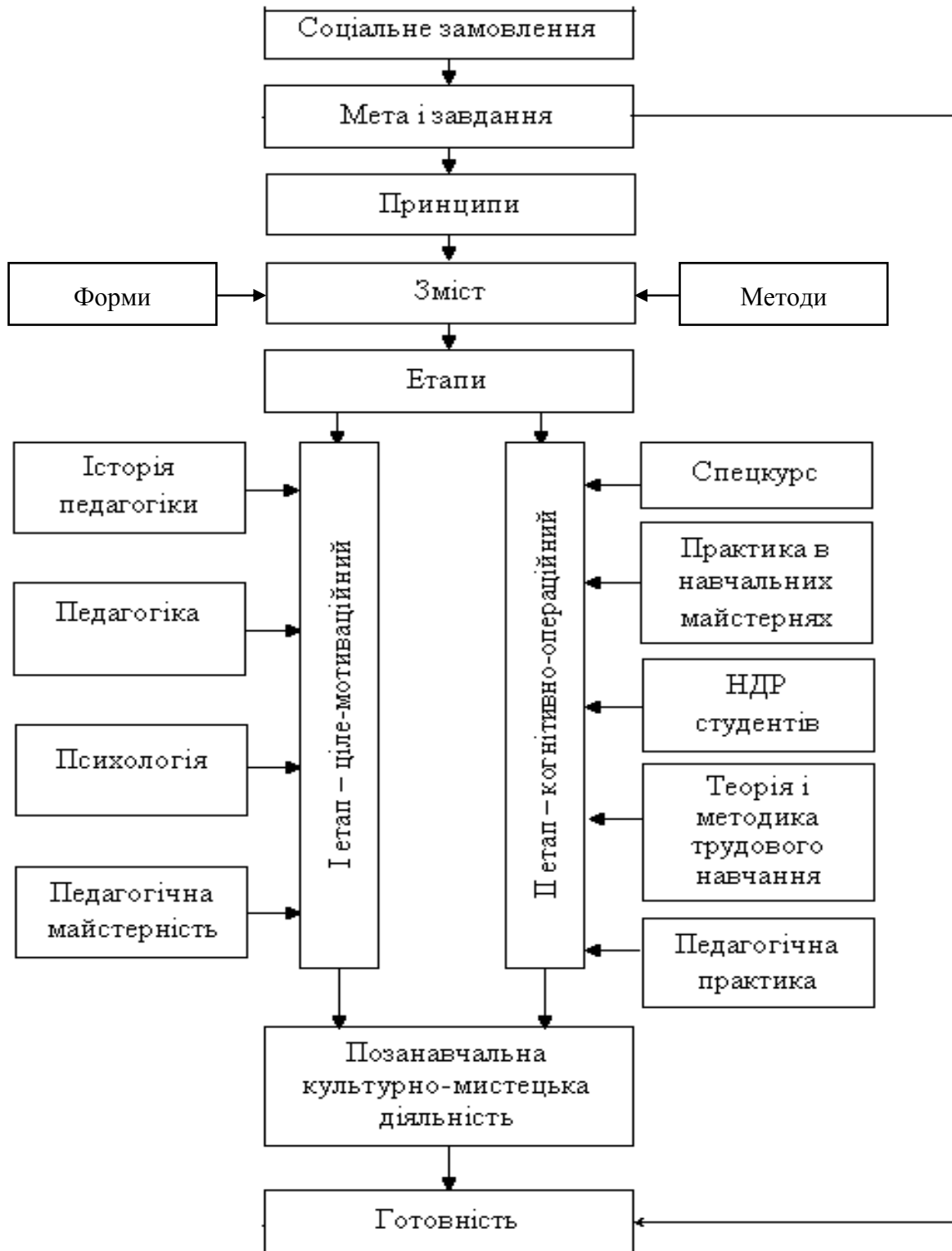


Рис. 1. Модель підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи

У ході першого, ціле-мотиваційного етапу формувального експерименту, до змісту психолого-педагогічних дисциплін (педагогіка, історія педагогіки, психологія, педагогічна майстерність) було введено навчальний матеріал, що розкриває сутнісні ознаки проектно-художньої творчості учнів основної школи з урахуванням їхніх індивідуально-психологічних та вікових особливостей. Результатом цього стало формування у студентів цілеспрямованості та заохочення їх до засвоєння психолого-педагогічних і спеціальних знань як підґрунтя при підготовці до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи.

На когнітивно-операційному етапі формування досліджуваної готовності до процесу професійної підготовки студентів експериментальної групи було запроваджено спецкурс «Основи проектно-художньої творчості учнів основної школи», що реалізувався за розробленою нами програмою. Практичні завдання до практикуму у навчальних майстернях були доповнені завданнями на проектування та виготовлення художніх виробів. До курсу «Теорія і методика трудового і професійного навчання» було запроваджено завдання на розробку планів-конспектів занять з проектно-художньої творчості учнів основної школи. Тематика курсових і дипломних робіт була доповнена темами з методики організації художньо-проектної творчості учнів основної школи. До програми педагогічної практики запроваджені завдання на вивчення педагогічного досвіду організації проектно-художньої творчості учнів основної школи. Плани виховної роботи студентів доповнені завданнями на формування художньо-естетичної культури учнів основної школи засобами проектно-художньої творчості.

Важливою формою підготовки студентів до організації проектно-художньої творчості учнів став спецкурс «Основи проектно-художньої творчості учнів основної школи», програма якого узгоджена зі шкільною навчальною програмою з трудового навчання учнів основної школи, що пройшла апробацію і одержала експертну оцінку фахівців. Важливу роль у змісті спецкурсу займало виконання практичних художньо-творчих завдань, у вирішенні яких студенти мали пройти всі етапи художнього проектування і одержати особистісно або соціально значущий результат. Використання активних методів навчання, прийомів активізації навчальної діяльності сприяло актуалізації студентами набутих знань та досвіду художнього проектування.

Кількісні і якісні показники діагностування рівнів готовності майбутніх учителів до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи (рис. 2) засвідчили зростання високого й достатнього рівнів досліджуваної готовності у студентів експериментальної групи на 22 % та 38 % відповідно, тоді як показники цього рівня готовності у контрольній групі студентів зросли лише на 6 % та на 2 % відповідно.

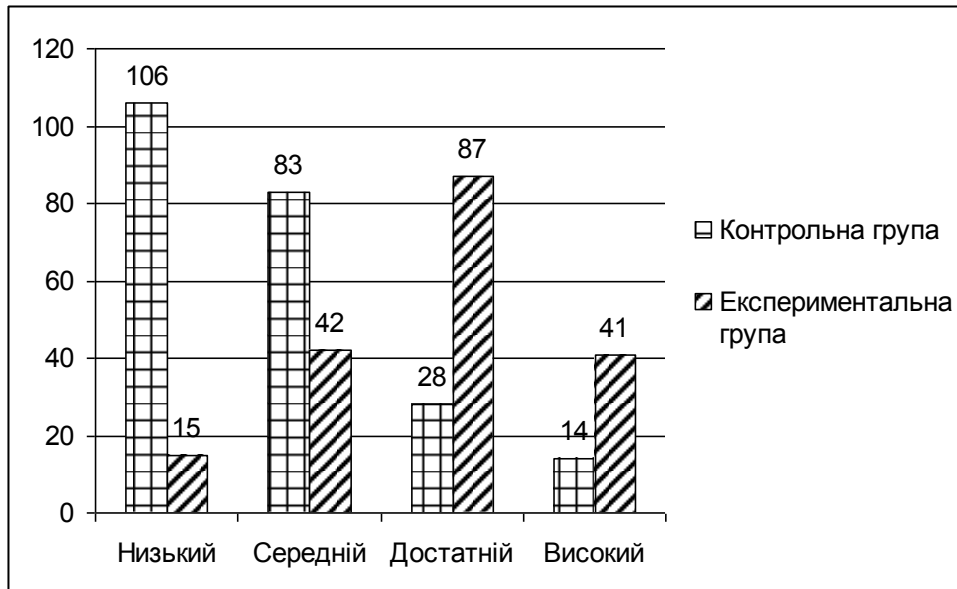


Рис. 2. Розподіл студентів за рівнями готовності до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи

Для перевірки статистичної достовірності одержаних результатів був використаний критерій χ^2 , розраховане значення статистики якого при рівні вірогідності $p = 0,05$ і числі ступенів свободи $\nu = 3$ перевищило критичне значення ($9,47 > 7,82$), засвідчило не випадковість одержаних результатів і дало можливість довести ефективність функціонування розробленої моделі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки.

1. На основі аналізу змісту базових понять: «творчість», «художня творчість», «проектування», «художнє проектування» – визначено сутність проектно-художньої творчості як діяльності, що характеризується активністю, спрямованою на проектування, конструювання і виготовлення художніх виробів, які мають об'єктивну чи суб'єктивну новизну, задовольняють утилітарно-естетичні потреби особистості та за змістом і формою відповідають вимогам художньої культури свого часу. Визначено мету, завдання, предмет, продукти, засоби та результати проектно-художньої творчості.

2. Проектно-художня творчість як вид навчальної діяльності учнів має значний педагогічний потенціал в організації навчально-виховного процесу в основній школі, оскільки вона відповідає потребами та інтересам учнів середніх класів, їх віковим та індивідуальним особливостям. Це у свою чергу позитивно позначається на процесі проектно-художньої творчості, створює сприятливі умови для використання її з метою активізації пізнавальної діяльності, розвитку креативності і формування особистісних якостей школярів.

Сутнісними ознаками проектно-художньої творчості учнів основної школи є: її суб'єктивна новизна, навчальний характер, низька самостійність, значна активність, захопленість, здатність і прагнення до творчості, розвиненість фантазії і образного мислення, бажання самоствердження і самовираження у художньо-творчій діяльності.

3. Педагогічна діагностика стану підготовки студентів технологічних факультетів до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи передбачала аналіз змісту цієї підготовки, зокрема навчальних планів і програм, змісту навчальних тем, навчально-наукової та навчально-методичної літератури тощо. Результати проведеного аналізу засвідчують, що:

- підготовка майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи не набула належного відображення в навчальних планах і програмах професійної підготовки студентів технологічних факультетів;

- цілі, завдання, тематика змісту програм навчальних дисциплін підготовки студентів не спрямовані на формування їхньої готовності до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи; програми змістовно не узгоджені між собою;

- підготовка майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи не набула систематичного характеру, проводиться епізодично, без певної послідовності і не в повному обсязі.

Готовність майбутнього вчителя трудового навчання до проектно-художньої творчості учнів основної школи є інтегративним особистісним утворенням, що реалізується у його бажанні та здатності цілеспрямовувати, організовувати, координувати, коригувати й оцінювати проектно-художню творчість учнів основної школи, визначаючи це за важливе завдання своєї професійної діяльності. Компонентами означеної готовності визначено: мотиваційний, інформаційний, операційний.

Узагальнення результатів педагогічного діагностування рівнів готовності студентів технологічних факультетів до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи дає підстави стверджувати, що вони знаходяться переважно на низькому (49 %) та середньому (36 %) рівнях досліджуваної готовності. Це зумовлено, на нашу думку, тим, що студенти не усвідомлюють мети, змісту, навчально-виховних можливостей проектно-художньої творчості в основній школі та не мають достатніх теоретичних знань і практичного досвіду організації її з учнями в силу відсутності власного досвіду проектно-художньої творчості.

4. Теоретичний аналіз наукових педагогічних і психологічних джерел дозволив визначити підготовку майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи як складову його професійно-педагогічної підготовки, що являє собою процес засвоєння

студентами відповідної суми знань, умінь, навичок та формування в них особистісних якостей, які сприяють проектно-художній творчості учнів основної школи.

Зміст підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи зумовлюється особливостями її змісту та способів здійснення цього виду професійної педагогічної діяльності. Структура означеної підготовки становить собою єдність основних взаємозалежних компонентів: особистісно-мотиваційного, теоретичного і практичного.

5. З метою підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи використано метод моделювання, який дозволяє адекватно відобразити та об'єднати в цілісну модель зміст та найбільш дієві форми й методи цієї підготовки. Модель підготовки студентів технологічних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи є сукупністю взаємопов'язаних компонентів (мети, завдань, принципів, змісту, форм, методів) та етапів (ціле-мотиваційного, когнітивно-операційного) реалізації означеного процесу.

Ефективність розробленої моделі було перевірено в ході формувальної дослідно-експериментальної роботи, що передбачала збагачення дисциплін психолого-педагогічного циклу навчальним матеріалом про значення та особливості проектно-художньої творчості учнів основної школи, впровадження у навчально-виховний процес технологічних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів форм і методів активізації проектно-художньої творчості студентів.

Експериментальна перевірка моделі підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи засвідчила позитивну динаміку зростання кількісних і якісних показників рівнів їхньої готовності до цієї діяльності, відповідно до всіх показників і критеріїв.

За результатами дослідження запропоновано методичні рекомендації для студентів і викладачів технологічних факультетів щодо розробки змісту й організації практичних занять зі спецкурсу «Основи проектно-художньої творчості учнів основної школи», формулювання переліку завдань для проходження студентами педагогічної практики.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи. Подальшого вивчення потребують питання керівництва самостійною роботою студентів з опанування методів та прийомів проектно-художньої творчості, розробки методичних засад підготовки їх до виконання художньо-творчих проектів з учнями основної школи. Дослідження цих проблем стане предметом наших подальших наукових пошуків.

ПЕРЕЛІК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у провідних фахових виданнях:

1. Плуток О.В. Вплив мистецтва на професійну майстерність вчителя трудового навчання / Плуток О.В. // Педагогічний процес : теорія і практика: збірник наукових праць. – К. : ПЛІ «ЕКМО», 2005. – Вип. 1. – С. 141-146.

2. Плуток О.В. Особливості професійної майстерності вчителя трудового навчання / Плуток О.В. // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка: збірник. – Чернігів : ЧДПУ, 2005. – Вип. 29. – С. 32-35. (Серія Педагогічні науки).

3. Плуток О.В. Суть та значення проектно-художньої творчості у трудовому навчанні учнів для їх творчих здібностей / Плуток О.В. // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: зб. наук. праць – К. : Інститут Реклами, 2005. – Вип. 9. – С. 145-148.

4. Плуток О.В. Проектно-художня творчість в трудовому навчанні учнів основної школи / Плуток О.В. / Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка: збірник. – Чернігів: ЧДПУ, 2006. – Вип. 37. – С. 43-46. (Серія Педагогічні науки).

5. Плуток О.В. Зміст і структура проектно-художньої творчості майбутніх педагогів / Плуток О.В. // Професійно-художня освіта України: зб. наук. праць. – Київ-Черкаси : Черкаський ЦНТЕІ, 2007. – Вип. 4. – С. 102-107.

6. Плуток О.В. До питання про зміст підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до проектно-художньої творчості учнів основної школи / Плуток О.В. // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка: збірник. – Чернігів : ЧДПУ, 2007. – Вип. 45. – С. 184-187. (Серія Педагогічні науки).

7. Плуток О.В. Особливості проектно-художньої творчості учнів основної школи / Плуток О.В. // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка: збірник. – Чернігів : ЧДПУ, 2008. – Вип. 53. – С. 132-135. (Серія Педагогічні науки).

8. Плуток О.В. Історичний досвід підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до проектно-художньої творчості учнів / Плуток О.В. // Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал – Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2008. – Вип. 5. – С. 251-256.

9. Плуток О.В. Проектно-художня творчість як інтеграція мистецтва і технічної творчості / Плуток О.В. // Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент: зб. наук праць. – К. : ТОВ «ТОНАР», 2008. – Вип. 3. – С. 62-73.

10. Плутук О.В. Сучасний стан підготовки студентів індустріально-педагогічних факультетів до управління проектно-художньою творчістю учнів основної школи / Плутук О.В. // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка: збірник. – Чернігів : ЧДПУ, 2010. – Вип. 76. – С. 62-64. (Серія Педагогічні науки).

Матеріали конференцій:

11. Плутук О.В. Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя трудового навчання засобами мистецтва / Плутук О.В. // Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: Теоретичні та методичні засади розвитку: тези Міжнародної наукової конференції (30 червня – 2 липня). – Київ-Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. – С. 378-379.

12. Плутук О.В. Сучасні вимоги до професійної майстерності вчителя трудового навчання / Плутук О.В. // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти: зб. матеріалів науково-методологічного семінару – Чернівці : Зелена Буковина, 2005. – С. 87-88.

13. Плутук О.В. Суть та структура проектно-художньої творчості / Плутук О.В. // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти: зб. матеріалів науково-методологічного семінару – Чернівці : Зелена Буковина, 2007. – С. 56-58.

14. Плутук О.В. Історичні аспекти підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до проектно-художньої діяльності / Плутук О.В. // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти: зб. матеріалів науково-методологічного семінару. – Чернівці : Зелена Буковина, 2008. – С. 166-169.

15. Плутук О.В. Відбір та структурування змісту підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до проектно-художньої творчості учнів основної школи / Плутук О.В. // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матеріалів VI мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О.П. Рудницької. – Чернівці: Зелена Буковина, 2010. – С. 260-262.

16. Плутук О.В. Зміст і структура підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до керівництва проектно-художньою творчістю учнів / Плутук О.В. // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матеріалів VII мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О.П. Рудницької. – Чернівці : Зелена Буковина, 2010. – С. 355-358.

АНОТАЦІЇ

Плуток О. В. Підготовка майбутнього вчителя трудового навчання до проектно-художньої творчості учнів основної школи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів, 2010.

Дисертаційне дослідження присвячено проблемі підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи.

Проаналізовано філософські, психологічні та педагогічні підходи до визначення сутності творчості. На основі наукового аналізу змісту та різновидів творчості (художньої, технічної, проектної) обґрунтовано інтеграційний характер проектно-художньої творчості як синтезу мистецтва і технічної творчості. З'ясування змісту і специфіки проектно-художньої творчості учнів основної школи, зумовленої їх психологічними, віковими та індивідуальними особливостями, дозволило розкрити її навчально-виховний потенціал. Визначено зміст і структуру підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи. Вивчено сучасний стан здійснення цього процесу на технологічних факультетах вищих педагогічних навчальних закладів України. Визначено сутність, структуру, критерії та показники готовності майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи, на основі чого здійснено педагогічну діагностику рівнів означеної готовності. Розроблено та експериментально перевірено модель підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи. Експериментально апробовано програму спецкурсу «Основи проектно-художньої творчості учнів основної школи».

Ключові слова: творчість, художнє проектування, проектно-художня творчість, підготовка майбутніх учителів трудового навчання, підготовка до організації проектно-художньої творчості, учні основної школи.

Плуток Е. В. Подготовка будущего учителя трудового обучения к проектно-художественному творчеству учеников основной школы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Черниговский национальный педагогический университет имени Т.Г. Шевченко. – Чернигов, 2010.

Диссертационное исследование посвящено проблеме подготовки будущих учителей трудового обучения к организации проектно-художественного творчества учеников основной школы.

Проанализированы современные философские и научные подходы к определению сущности творчества. На основе научного анализа содержания и видов творчества (художественного, технического, проектного) обоснована сущность проектно-художественного творчества как синтеза искусства и технического творчества. Проектно-художественное творчество определено как деятельность, характеризующуюся активностью, направленной на проектирование, конструирование и изготовление художественных изделий, которые имеют объективную или субъективную новизну, удовлетворяют утилитарно-эстетические потребности личности и по форме и содержанию соответствует требованиям художественной культуры своего времени. Определены цель, задачи, предмет, продукты, средства и результаты проектно-художественного творчества.

На основе выявления содержания и специфики проектно-художественного творчества учеников основной школы, обусловленных её учебной направленностью, психологическими, возрастными и индивидуальными особенностями школьников, раскрыт её учебно-воспитательный потенциал, определены особенности целей, задач, содержания, продуктов этого творчества.

Раскрыты сущность, содержание и структура подготовки будущих учителей трудового обучения к организации проектно-художественного творчества учеников основной школы как составной части его профессионально-педагогической и специальной подготовки, которая представляет собой процесс усвоения системы знаний, умений и формирования личностных качеств, которые способствуют эффективной организации проектно-художественного творчества учеников основной школы. Компонентами подготовки будущего учителя трудового обучения к организации проектно-художественного творчества учеников основной школы определены: личностно-мотивационный, теоретический, практический, которые реализуются в психолого-педагогическом, художественно-эстетическом, проектно-техническом, конструктивном, организационном и коммуникативном аспектах.

Изучено современное состояние подготовки будущего учителя трудового обучения к организации проектно-художественного творчества учеников основной школы на технологических факультетах высших педагогических учебных заведений Украины. Обоснованы сущность, структура, критерии и показатели готовности будущего учителя трудового обучения к организации проектно-художественного творчества учеников основной школы, на основе чего проведена педагогическая диагностика уровней этой готовности.

С целью повышения эффективности подготовки будущих учителей трудового обучения к организации проектно-художественного творчества учеников основной школы использован метод моделирования. Разработана модель данной подготовки, которая представляет собой организованное

единство взаимосвязанных компонентов: принципов, содержания, форм и методов, подчинённых единой цели – формированию готовности будущего учителя трудового обучения к организации проектно-художественного творчества учеников основной школы. Основной формой этой подготовки является спецкурс «Основы проектно-художественного творчества учеников основной школы».

Экспериментальная проверка модели подготовки будущего учителя трудового обучения к организации проектно-художественного творчества учеников основной школы подтвердила ее эффективность.

Ключевые слова: творчество, художественное творчество, проектирование, проектно-художественное творчество, подготовка будущих учителей, подготовка к организации проектно-художественного творчества, ученики основной школы.

Plutok O.V. Preparing future labour training teacher for secondary school pupils' creative art-project activity. – Manuscript.

Thesis for the candidate degree in pedagogics, specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Chernihiv T.G. Shevchenko national pedagogical university. – Chernihiv, 2010.

The thesis tackles the issue of preparing future labour training teacher for secondary school pupils' creative art-project activity.

Philosophic, psychological and pedagogic approaches toward identifying creative art-project activity are considered. Integrative nature of creative art-project activity as a blend of art and technical creative work is described in regard to the analysis of various creativity types (artistic, technical, project). Content and structure of preparing future labour training teacher for secondary school pupils' creative art-project activity are outlined. Defining the content and specific traits of secondary school pupils' creative art-project activity determined by their individual, age and psychological peculiarities resulted into discovering its potential in education and upbringing. Various aspects of setting up and running the activity under study at technical faculties of higher pedagogical educational establishments in present day Ukraine are analyzed.

The essence, structure, criteria and indices of future labour training teacher's readiness for secondary school pupils' creative art-project activity are given basis and used in pedagogic diagnostics of the said readiness.

The curriculum for the optional subject «Basics of secondary school pupils' creative art-project activity» was experimentally tested. The model of preparing future labour training teacher for secondary school pupils' creative art-project activity was designed and experimentally validated.

Key words: creativity, artistic project making, creative art-project activity, preparing future labour training teachers, preparing for creative art-project activity, secondary school pupils.

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія KB № 15676-4148 ПР від 17.07.2009 р.*

Підписано до друку 30.09.2010 р. Формат 60×90 1/16.
Папір офсетний. Друк на різнографі.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 427.
Редакційно-видавничий відділ ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка.
14013, вул. Гетьмана Полуботка, 53, к. 208.
Тел. 65-17-99. Chdputipograf208@gmail.com

